PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

BILZEN – MARKT 43

J. CLAESEN & N. GEELEN

DECEMBER 2022

1 ALGEMEEN

Administratieve gegevens / Technische Fiche

Onderzoek:	Programma van maatregelen. Bilzen – Markt 43
Opdrachtnemer:	ARCHEBO bvba Merelnest 5 3470 Kortenaken
Projectleiding:	Jan Claesen
Erkend archeoloog:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00014
Locatie:	Limburg, Bilzen, Markt 43
Coördinaten :	1 X 230895.39 Y 173967.67 2 X 230950.48 Y 173923.80 3 X 230940.12 Y 173919.30 4 X 230892.59 Y 173963.91
Kadastrale percelen:	Bilzen, afdeling 1, sectie M, percelen 218L, 218M

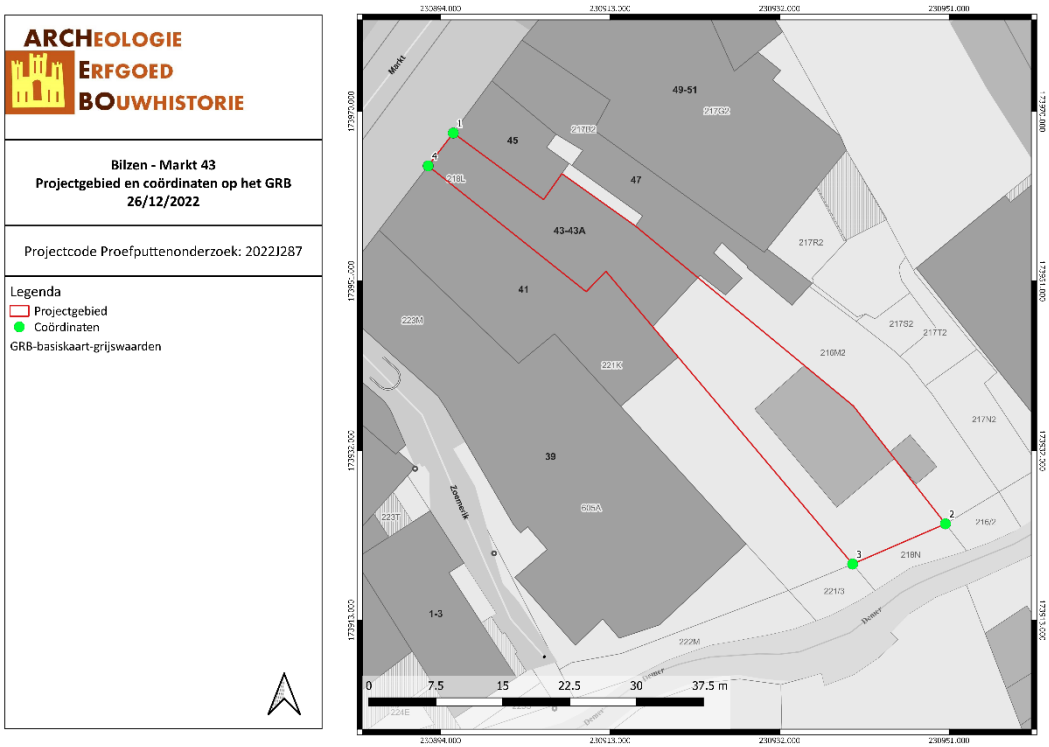

Figuur 1: Situering van het projectgebied op het GRB (Geopunt, 2022).

2 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Het programma van maatregelen geeft een gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen voor de omgang met archeologisch erfgoed bij bodemingrepen. Het beschrijft de aard van deze maatregelen en de uitvoeringswijze van de eventuele maatregelen.

Aanleiding van het vooronderzoek[1]

Zoals aangehaald in punt 1.5 in het verslag van resultaten werden er sinds de opmaak van de archeologienota verschillende wijzigingen aangebracht aan de geplande toestand. Bijgevolg komt de beschrijving in de archeologienota niet langer overeen met de huidige geplande situatie.

In de algemene lay-out van het geplande gebouw is er weinig verschil met het gebouw zoals beschreven in de archeologienota, al wordt de bebouwde oppervlakte enkele meters uitgebreid in zuidelijke richting.

De gevel aan de straatzijde zou volgens de originele plannen behouden blijven. Volgens de originele plannen zou de huidige kelder vervangen worden door een nieuwe kelder met een grotere diepte en oppervlakte. Aan de achterzijde van het terrein zou het geplande gebouw gefundeerd worden op volle grond op funderingen met een diepte van 1,51 m -mV. Deze ingrepen zouden een grote impact hebben gehad op het aanwezige archeologische erfgoed. De aangepaste plannen hebben een significant kleinere impact.

Voorafgaand aan de werken werd een overleg georganiseerd met de stad Bilzen, de politie, de aannemer en de architect. Tijdens deze vergadering werd opgelegd dat het puin van het thans afgebroken gebouw afgevoerd diende te worden via de voorzijde (marktzijde) van het perceel. Bijgevolg kon de gevel niet behouden blijven.

Uit het sonderingsverslag bleek dat de ondergrond niet draagkrachtig genoeg is om een nieuwe kelder te plaatsen. Er werd daarom, samen met de ingenieur stabiliteit, besloten om de bestaande kelder volledig te dempen en geen nieuwe kelder te voorzien in de nieuwbouw. Het dempen van de bestaande kelder gebeurde gecontroleerd en in lagen van 30cm. De bestaande kelder blijft op deze manier wel behouden en werd bijgevolg ook niet verder onderzocht.

Tijdens de afbraak van het gebouw werden de bestaande vorstranden verwijderd. De nieuwe vorstranden worden op dezelfde locatie voorzien en geven geen aanleiding tot het dieper verstoren van de ondergrond. De diepte bedraagt ca. 1 m -mV. De betonnen vloerplaat ligt ca. 50 cm -mV.

Omdat er een reliëfverschil is binnen het projectgebied, het noordelijke deel ligt 1,07 m hoger dan het zuidelijke deel, wordt het projectgebied ter hoogte van de geplande bebouwing opgehoogd waardoor het vloerpeil van het gebouw in één lijn wordt doorgetrokken.

Conform de studie van de ingenieur stabiliteit zal het nieuwe gebouw gefundeerd worden op micropalen. Deze micropalen met een draagkracht van 300kN worden voorzien in de randzones van de te bouwen constructie. De micropalen zijn beperkt in diameter en worden zo kort mogelijk tegen de bestaande constructie geplaatst, dat wil zeggen langs de randen van het projectgebied. Het aantal micropalen werd verhoogd in de randzones om de fundering in diepte te kunnen beperken. De diepte van de micropalen ter hoogte van de bestaande, gedempte kelder bedraagt 2 m - mV. In de achterliggende zone, waar het terrein tevens ca. 0,5 m wordt opgehoogd, bedraagt de diepte van de micropalen 3 m -mV. De weinige micropalen die in het gebouw zelf worden voorzien, het gaat om 4 micropalen centraal binnen het geplande gebouw, hebben een diepte van 2 m -mV.

De impact van de geplande werken is vrij beperkt. Het archeologisch niveau ligt minimaal 140 cm onder het huidige maaiveld. De vorstranden en de betonplaten bereiken deze diepte niet, zeker gezien het feit dat een deel van het projectgebied (richting het zuiden) wordt opgehoogd. De micropalen bereiken het archeologisch vlak

[1] DE NUTTE G., *Driesstraat 15 te Hombeek, Archeologienota door middel van bureauonderzoek*, Dilsen-Stokkem, 2022, p. 12-14.

echter wel. De overgrote meerderheid van deze palen wordt langs de perceelsgrenzen geplaatst. Hier is de bodem in het verleden vermoedelijk reeds verstoord door de bouw van de aanpalende gebouwen. De micropalen zelf verstoren slechts een minimale oppervlakte. Bovendien kan er gezien de locatie geen veiligheidsbuffer worden gehouden ten opzichte van de aanpalende gebouwen, hetgeen opgraving quasi onmogelijk maakt. De micropalen die centraal binnen het gebouw worden gepland verstoren slechts een zeer geringe oppervlakte waardoor de verstoringsgraad als minimaal kan beschouwd worden.

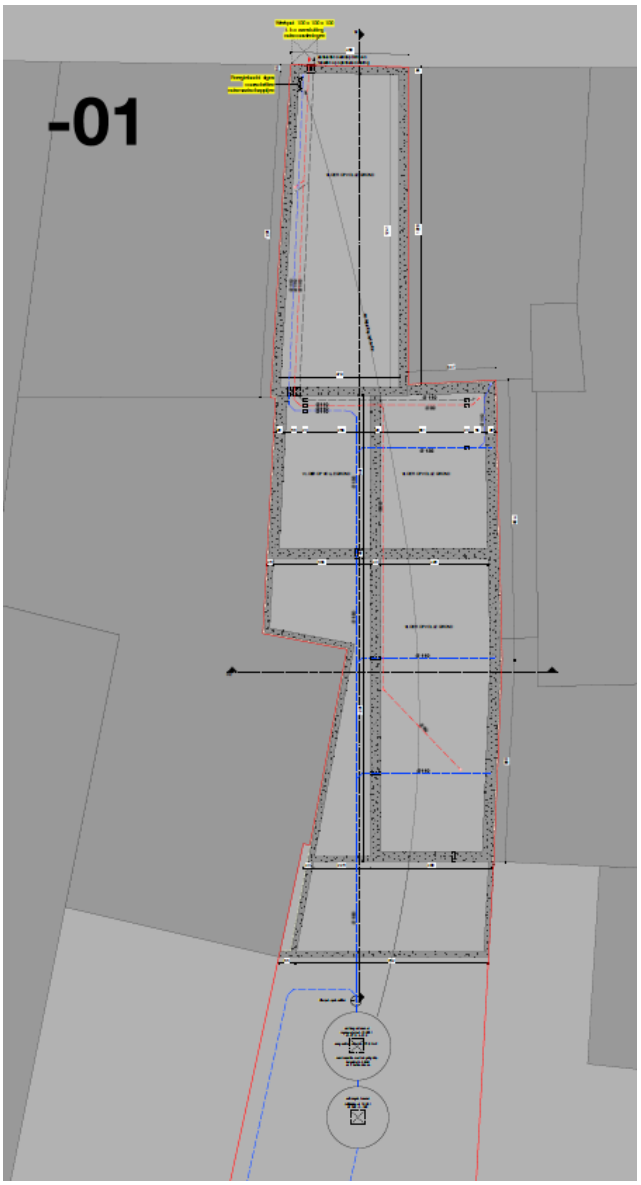

Figuur 2: Grondplan -01 nieuwe toestand (opdrachtgever, 2022)

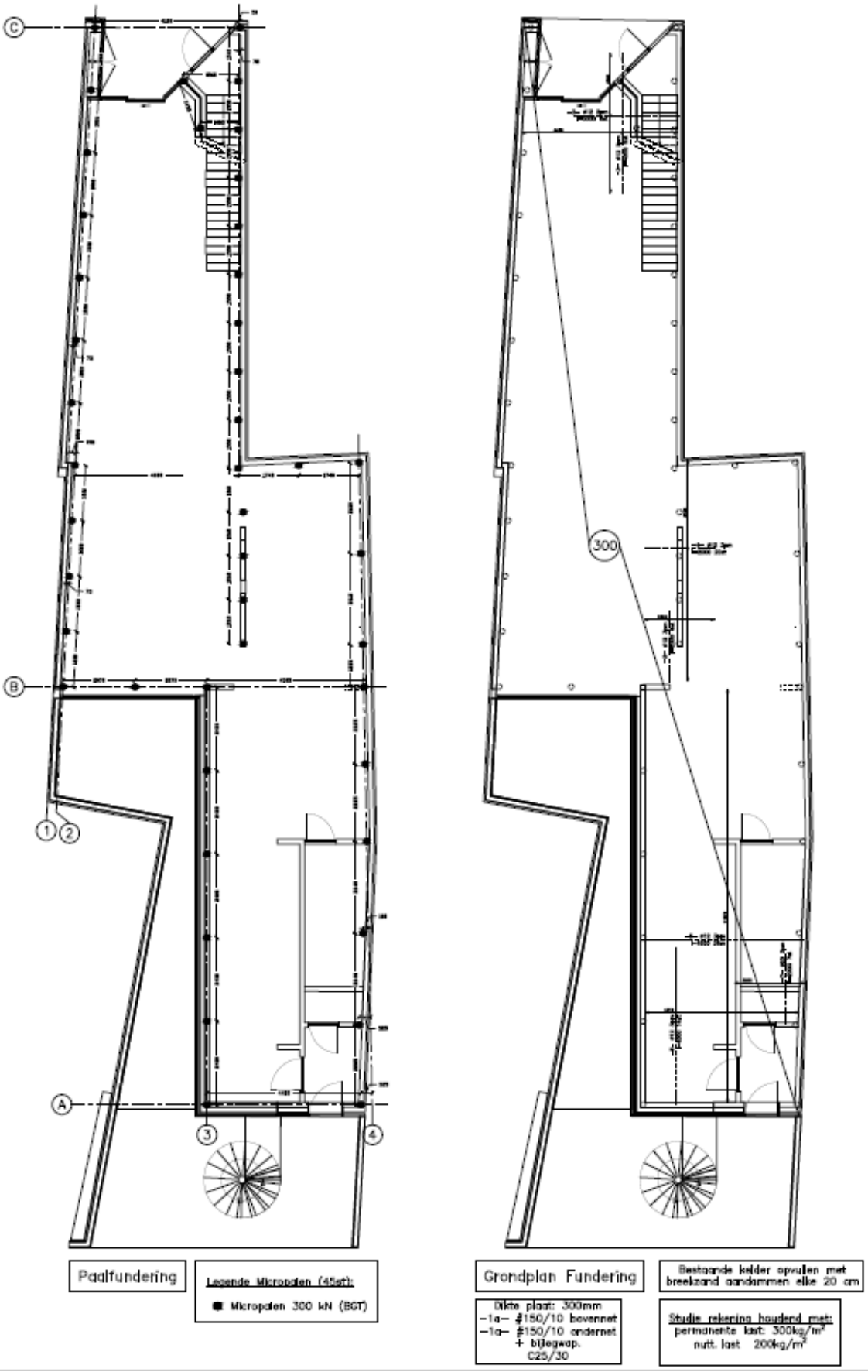

Figuur 3: Plan met aanduiding van de micropalen en funderingsplan (opdrachtgever, 2022)

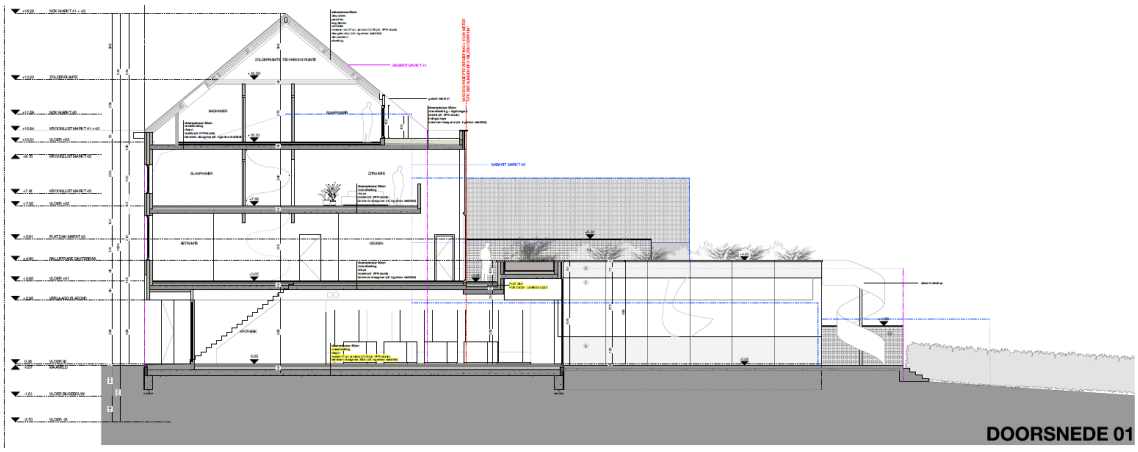

Figuur 4: Snede nieuwe toestand (opdrachtgever, 2022)

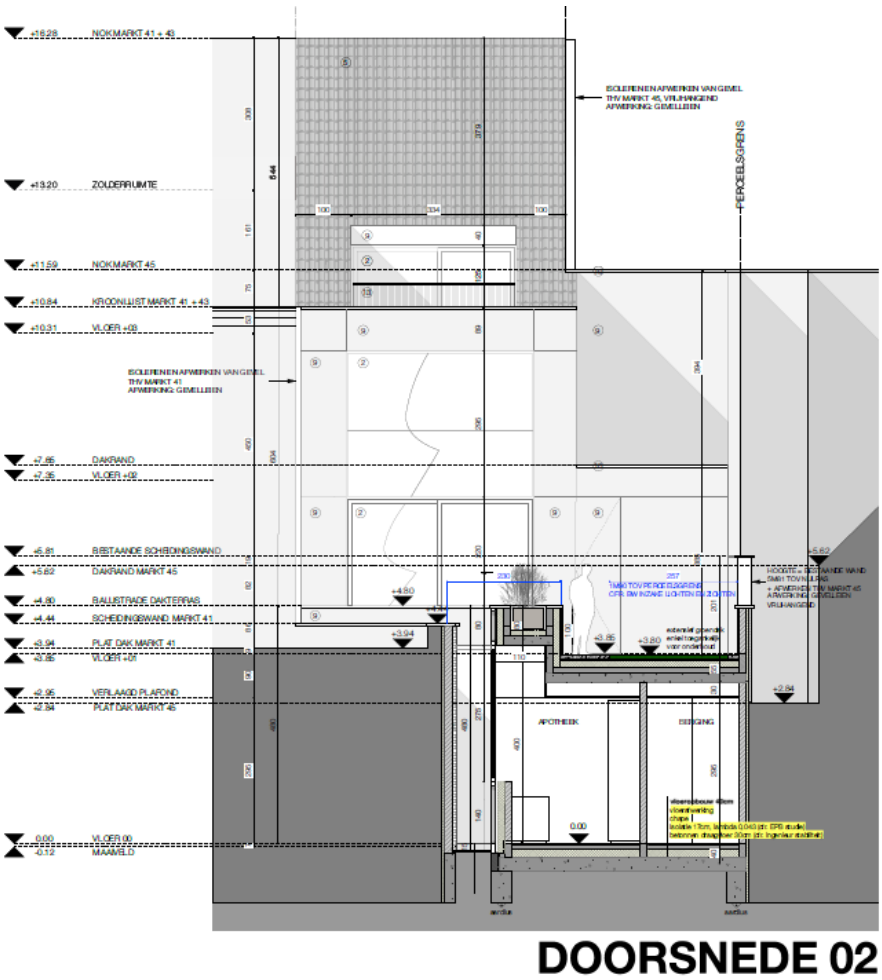

Figuur 5: Snede nieuwe toestand (opdrachtgever, 2022)

Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het volledige projectgebied omschreven als bebouwde zone (OB). In de nabijheid komen de bodemtypes Adp, Abp, AbB en Aba1 voor. Dit zijn matig natte tot droge leembodems zonder profiel, met textuur B horizont of met textuur B of structuur B horizont.

Het projectgebied grenst aan de westelijke oever van de Demer, op de gradiëntzone naar een hoger gelegen plateau ten noordwesten van het terrein. Het projectgebied ligt volgens het Digitaal Hoogtemodel tussen ongeveer 51 en 53 meter boven de zeespiegel. Gezien de topografische ligging is er enigszins een verwachting op het aantreffen van steentijd, maar gezien de stadscontext is de in situ-bewaring eerder laag in te schatten. Bovendien werden er in de onmiddellijke nabijheid van het onderzoeksgebied geen meldingen gemaakt van steentijdartefacten. Het aantreffen van steentijdartefacten is nooit volledig uit te sluiten, maar indien er toch artefacten aanwezig zouden zijn, bevinden deze zich wellicht in secundaire context.

Het plangebied bevindt zich binnen de historische stadskern van Bilzen. Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het projectgebied bebouwing aanwezig is geweest vanaf het einde van de 18de eeuw. Op alle beschikbare historische kaarten is er bebouwing te zien langsheen de straatkant, met uitzondering op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840). De huidige bebouwing langsheen de straatkant wordt opgericht in de tweede helft van de 19de eeuw, ca. 1850. De huidige kelder is eveneens aangelegd bij deze bouwfase. Deze kelder zal volledig verdwijnen in de toekomstige situatie en kan een oudere fase gekend hebben.

De Centrale Archeologische Inventaris toont verschillende vondsten/locaties binnen de middeleeuwse stadsomwalling. Het betreft daarbij voornamelijk vondsten die in de middeleeuwen en de Nieuwe Tijd te dateren zijn. Enkel ter hoogte van de markt werd een kuil aangetroffen met daarin 3 soorten aardewerk, verbrande keien en een maalsteenfragment dat in de bronstijd te plaatsen is.

Het projectgebied bevindt zich in een omgeving met archeologisch potentieel. Het projectgebied situeert zich immers binnen een vastgestelde archeologische zone, namelijk de middeleeuwse stadskern van Bilzen. Er is specifiek een hoge verwachting voor de aanwezigheid van archeologische waarden uit de vroege en volle middeleeuwen omdat deze stad zich vooral tijdens de middeleeuwen heeft ontwikkeld. Er wordt een site met complexe verticale stratigrafie verwacht binnen een stadscontext.

Resultaten van het vooronderzoek met ingreep in de bodem

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het volledige projectgebied omschreven als bebouwde zone (OB). In de nabijheid komen de bodemtypes Adp, Abp, AbB en Aba1 voor. Dit zijn matig natte tot droge leembodems zonder profiel, met textuur B horizont of met textuur B of structuur B horizont.

In elke werkput konden 3 antropogene lagen worden onderscheiden. De bovenste 20 à 40 cm (Ap1) bestond uit recentere ophoging. Daaronder lagen nog twee ophogingslagen: een donkerder blauwgrijze laag (Ap2) met een dikte van 30 tot 60 cm, gevolgd door een dikkere donkerbruine tot donkergrijze laag (Ap3). Beide lagen bevatten baksteenbrokken en fragmenten van kalkmortel. In de diepte wordt de hoeveelheid van deze inclusies lager. Alle antropogene lagen worden geïnterpreteerd als ophogingslagen. In werkput 3 werd niet dieper gegraven dan Ap2 omwille van de nabijheid van de muren van het buurgebouw. In werkputten 1 en 2 lag de C horizont rechtstreeks onder de Ap3 horizont. De B horizont was niet bewaard gebleven. We kunnen ervan uitgaan dat dit ook het geval is in werkput 3.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden er 2 sporen aangetroffen: spoor s1 in werkput 1 en spoor s2 in werkput 2. Beide sporen werden aangetroffen op de overgang van de Ap3 naar de C horizont, in vlak 4. In de antropogene ophogingslagen werden in geen van de 3 werkputten archeologische sporen aangetroffen.

Spoor s1 is een langwerpige kuil/greppel die de volledige lengte (3,5 m) van werkput 1 beslaat. Het spoor was minimaal 74 cm breed en duidelijk grijs van kleur. Spoor s2 is een rond of ovaal spoor met een breedte van minimaal 82 cm. Dit spoor heeft eenzelfde grijze kleur als spoor s1. Gezien hun gelijkaardige uitzicht en eenzelfde stratigrafische positie dateren beide sporen vermoedelijk uit dezelfde periode. In spoor s2 werd een scherf Maaslands wit aardewerk aangetroffen (v1). Op basis hiervan kunnen de aangetroffen sporen in de Volle Middeleeuwen worden gedateerd. Uitspraken over de functie kunnen op basis van het huidige onderzoek niet worden gedaan.

Uit het sonderingsverslag bleek dat de ondergrond niet draagkrachtig genoeg is om een nieuwe kelder te plaatsen. Er werd daarom, samen met de ingenieur stabiliteit, besloten om de bestaande kelder volledig te dempen en geen nieuwe kelder te voorzien in de nieuwbouw. Het dempen van de bestaande kelder gebeurde gecontroleerd en in lagen van 30cm. De bestaande kelder blijft op deze manier wel behouden en werd bijgevolg ook niet verder onderzocht.

Tijdens de afbraak van het gebouw werden de bestaande vorstranden verwijderd. De nieuwe vorstranden worden op dezelfde locatie voorzien en geven geen aanleiding tot het dieper verstoren van de ondergrond. De diepte bedraagt ca. 1 m -mV. De betonnen vloerplaat ligt ca. 50 cm -mV.

Omdat er een reliëfverschil is binnen het projectgebied, het noordelijke deel ligt 1,07 m hoger dan het zuidelijke deel, wordt het projectgebied ter hoogte van de geplande bebouwing opgehoogd waardoor het vloerpeil van het gebouw in één lijn wordt doorgetrokken.

Conform de studie van de ingenieur stabiliteit zal het nieuwe gebouw gefundeerd worden op micropalen. Deze micropalen met een draagkracht van 300kN worden voorzien in de randzones van de te bouwen constructie. De micropalen zijn beperkt in diameter en worden zo kort mogelijk tegen de bestaande constructie geplaatst, dat wil zeggen langs de randen van het projectgebied. Het aantal micropalen werd verhoogd in de randzones om de fundering in diepte te kunnen beperken. De diepte van de micropalen ter hoogte van de bestaande, te dempen kelder bedraagt 2 m - mV. In de achterliggende zone, waar het terrein tevens ca. 0,5 m wordt opgehoogd, bedraagt de diepte van de micropalen 3 m -mV. De weinige micropalen die in het gebouw zelf worden voorzien, het gaat om 4 micropalen centraal binnen het geplande gebouw, hebben een diepte van 2 m -mV.

De impact van de geplande werken is vrij beperkt. Het archeologisch niveau ligt minimaal 140 cm onder het huidige maaiveld. De vorstranden en de betonplaten bereiken deze diepte niet, zeker gezien het feit dat een deel van het projectgebied (richting het zuiden) wordt opgehoogd. De micropalen bereiken het archeologisch vlak

echter wel. De overgrote meerderheid van deze palen wordt langs de perceelsgrenzen geplaatst. Hier is de bodem in het verleden vermoedelijk reeds verstoord door de bouw van de aanpalende gebouwen. De micropalen zelf verstoren slechts een minimale oppervlakte. Bovendien kan er gezien de locatie geen veiligheidsbuffer worden gehouden ten opzichte van de aanpalende gebouwen, hetgeen opgraving quasi onmogelijk maakt. De micropalen die centraal binnen het gebouw worden gepland verstoren slechts een zeer geringe oppervlakte waardoor de verstoringsgraad als minimaal kan beschouwd worden.

Gezien de minimale verstoringsgraad die de aangepaste geplande werken zullen veroorzaken wordt er geen vervolgonderzoek noodzakelijk geacht. Indien in de (mogelijk verre) toekomst diepere en grotere verstoringen gepland worden, bijvoorbeeld voor een volgende nieuwbouw, zal er wel verder archeologisch onderzoek in de vorm van een opgraving uitgevoerd moeten worden.

Figuur 6: Allesporenplan (Archebo bvba, 2022).

Gemotiveerd advies

Het gemotiveerd advies is gebaseerd op basis van het verslag van resultaten na een door ARCHEBO bvba op 22 december 2022 uitgevoerd proefsleuvenonderzoek. De vaststellingen over de aan- of afwezigheid van archeologische sites en hun aard worden geconfronteerd met de door de initiatiefnemer voorgenomen bodemingrepen. Op basis van deze confrontatie motiveert het advies of er maatregelen nodig zijn, welke deze zijn, en wat hun uitvoeringswijze is.

Op basis van de verzamelde gegevens uit het vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van een proefsleuvenonderzoek, wordt er **geen** archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van een vlakdekkende opgraving aanbevolen binnen de grenzen van het onderzoeksgebied. Ondanks het feit dat er een archeologische site werd vastgesteld wordt de impact van de aangepaste geplande toestand als minimaal verstorend beschouwd.

Gezien de minimale verstoringsgraad die de aangepaste geplande werken zullen veroorzaken wordt er geen vervolgonderzoek noodzakelijk geacht. Indien in de (mogelijk verre) toekomst diepere en grotere verstoringen gepland worden, bijvoorbeeld voor een volgende nieuwbouw, zal er wel verder archeologisch onderzoek in de vorm van een opgraving uitgevoerd moeten worden.

Daarom stelt ARCHEBO bvba voor om het terrein definitief vrij te geven.

Conclusie

Het uitgevoerde vooronderzoek is volledig. Alle revelante beschikbare bronnen zijn geraadpleegd.

Binnen het onderzoeksgebied dient in het kader van de huidige bouwplannen geen verder archeologisch onderzoek te gebeuren in welke vorm dan ook.

Deze nota ontslaat de opdrachtgever, noch de aannemer van de geplande werken, niet van zijn verplichting om tijdens de bouwwerken rekening te houden met de wettelijke archeologische meldingsplicht indien er alsnog archeologische resten aan het licht komen.

3 FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering van het projectgebied op het GRB (Geopunt, 2022). 2
Figuur 2: Grondplan -01 nieuwe toestand (opdrachtgever, 2022) 4
Figuur 3: Plan met aanduiding van de micropalen en funderingsplan (opdrachtgever, 2022) 5
Figuur 4: Snede nieuwe toestand (opdrachtgever, 2022) 6
Figuur 5: Snede nieuwe toestand (opdrachtgever, 2022) 6
Figuur 6: Allesporenplan (Archebo bvba, 2022) 9